

egyszerű, kehlheimi kőből faragott lapon hosszú szöveg fut, a korban nem ritka dramatizált sírfelirattal, amelyben a feleség és a férj folytat egymással párbeszédet, gondosan formált disztichonokban fogalmazva.

Van okunk feltételezni, hogy ~t is patrónusa, a síremlékeket szinte kötelelesszerűen állító Balassa István rendelte meg. Nem Bornemisza Péter volt egyébként az egyetlen „familiáris”, akit a széleskúti templomban temettek el; Ioannes Petronnak (†1613), Balassa Menyhárt, Boldizsár, István és az ifjabb Menyhárt detrekői és nagytapolcsányi jószágigazgatójának síremléke is itt állt. Ez is elűnt, csak feliratát ismerjük.

Forrás: Pázmány Péter egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1616–1637), kiad. BEKE Margit, Bp., 1994, 196.

Irod.: Pozsony vármegye és Pozsony, szerk. BOROVSKY Samu, Bp., 1904, 113 (Magyarország vármegyéi és városai); GERECZE Péter, *A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma*, in *Magyarország műemlékei*, II, Bp., 1906, 685; SCHULEK Tibor, *Bornemisza Péter 1535–1584*, Sopron–Bp.–Győr, 1939, 142; NEMESKÜRTY István, *Bornemisza Péter, az ember és az író*, Bp., 1959, 385–386; *Súpis pamiatok na Slovensku*, III, Pozsony, 1969, 146; KÖSZEGHY Péter, *Bornemisza Péter*, in MAMŰL, I, 2003; MIKÓ Árpád, *Késő reneszánsz és kora barokk síremlékek a Magyar Királyság területén (1540–1690)*, in *Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században*, szerk. G. ETÉNYI Nóra, HORN Ildikó, Bp., 2005; ZUZANA LUDIKOVÁ, *Sochárstvo*, in *Renesancia (Dejiny Slovenského výtvarného umenia)*, red. Ivan RUSINA, Bratislava, 2009.

Mikó Árpád

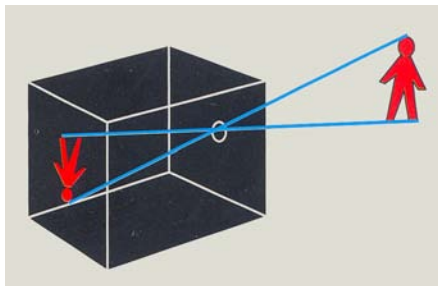
boszorkánymécses ☞ *laterna magica*

Buga Jakab éneke ☞ „Mit búsulsz, kenyeres...”

C

camera obscura (lyukkamera, nyíláskamera, lat. ’sötét, homályos kamra’)

Optikai eszköz, a rajta kívül elhelyezkedő tárgyak leképezésére alkalmas. Téglatest alakú doboz, egyik oldalának közepén kerek nyílás található. A nyílással szemközt, a dobozon kívül lévő tárgy fordított állású képe megjelenik a doboz szemben lévő belső oldalán. Ha ez áttetsző anyag, a kép kívülről is látható. A nyílás szűkítésével a kép élesebb lesz, de a fényerő csökken. A ~ akár egész szoba méretű is lehet.

A camera obscura működési elve

A kis résen át történő képalkotást, amin a ~ működési elve alapul, már az ókorban többen említették: Mo-Ti kínai filozófus (i. e. 470–390), Arisztotelész (i. e. 384–322), Euklidész (i. e. 365 k.–300 k.). A jelenséget Abu Ali Al-Hasan Ibn al-Haytham (Alhacen, Alhazen, 965–1039) arab tudós *Kitab al-Manazir* (Az optika könyve, 1011–21) c. munkájában írta le részletesen. Művét a 12–13. sz. fordulóján latinra fordították, nyomtatásban *Opticae thesaurus. Alhazeni Arabis libri septem* címmel jelent meg (Bázel, 1572). Leonardo da Vinci 1490-ben titkosírással készített jegyzeteiben rögzítette a ~val végzett kísérleteit, amelyekkel a perspektíva sajátosságait tanulmányozta. A 16. sz. második felében olasz tudósok számoltak be szakmunkáikban arról, hogyan tökéletesítették a berendezést. Girolamo Cardano milánói asztrológus a nyílásba domború lencsét illesztett, így a kép élesebbé vált (*De subtilitate*, Párizs, 1550).

Szoba nagyságú camera obscura

Giambattista Benedetti velencei matematikus egy ferdén elhelyezett síktükör segítségével a fordított állású képet valós helyzetbe hozta (*Diversarum speculationum mathematicarum et physicarum liber*, Torino, 1585). Giambattista della Porta nápolyi természettudós homorú tükröt alkalmazott, amely nemcsak megfordította a képet, hanem fel is nagyította (*Magiae naturalis libri XX. Ab ipso autore expurgati et superaucti*, Nápoly, 1589). A ~t Johannes Kepler 1604-ben csillagászati megfigyelésekre, többek között a Nap vizsgálatára használta. Tőle függetlenül 1611-ben Johann Fabricius és Christian Scheiner ezzel fedezte fel a napfoltokat. A 17–18. sz.-ban a festők kedvelt segédeszköze volt, különösen Németalföldön és Itáliában (Vermeer van Delft, Canaletto). Az egri Líceum „várázstornyában” működő ~t →Hell Miksa bécsi csillagász tervei alapján →Fazola Henrik készítette 1776-ban. A berendezés fő alkotóeleme egy hosszú fókusz távolságú gyűjtőlencse és egy síktükör, amelyek különböző szögbe állíthatók, forgathatók. Az optikai rendszer a besötétített toronyszobában egy fehér asztalra vetíti a város és a környék különböző pontjait.

A 19. sz. első felében a ~ból alakult ki a fényképezőgép: a megjelenő képet fényérzékeny anyaggal bevont felületen kémiai úton rögzítették. A 20. sz. végén a kép digitalizálását és elektronikus úton

történő rögzítését is megoldották. Így a ~ kései utódai könnyen kezelhető, anyagtakarékos készülékek.

Irod.: Michael John GORMAN, *Művészet, optika és történelem: új fényben a Hockney-tézis*, Szabad Vátozók, internetes folyóirat, 2. sz., http://www.kepafalon.hu/Muveszet_optika_es_tortenelem_hid_47.html (2011.08.08.); <http://varazstorony.ektf.hu/?q=obscura>

Bartók István

A camera obscura kései utódai a magyar művelődéstörténet szolgálatában